

"חרדיותו של עשיו-המדקדק"...

והביאור בזה:

פרק בראשית פרק יד

יח) ומלכי צדק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון: (יש) ויברכהו ויאמר ברוך אברהם לאל עליון קנה שמים וארץ: (כ) וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ויתן לו מעשר מכל...

רש"י על בראשית פרק יד פסוק כ

ויתן לו – אזכר מעשר מכל אשר לו, לפי שהיה כהן:

פרק גור אריה על בראשית פרק יד פסוק כ

[לג] ויתן לו אברהם מכל. אין פירושו שהוא מחובר למעלה אל "ומלכי צדק וגו'" (פסוק יח), ויהיה הנותן מלכי צדק, דהא מלכי צדק כהן היה (שם), איך יתן הכהן מעשר לאברהם: [לד] מכל אשר לו. לא מן השבי הזה, דהא אין לו לתרום מדבר שאינו שלו (ראה תרומות פ"א מ"א), וכאן לא רצה אברהם ליקח מן השבי הזה כלום, אלא "מכל" רוצה לומר 'מכל אשר לו':

- במי נאמר זה? איזה מין מעשר היה זה? ומאיזה "יבול" הופרש מעשר זה?
- היש קשר בין מעשר זה – ל"מעשר זרעים שלנו אחר מתן תורה?
- הוכחו האם רק אברהם נהג ב"מעשר" ממין זה?
- אילו שאלות נפתרו לאור הנחה זו? ואיזו שאלה נותרה בעינה?

מדרש תנחומא תולדות פרק ח

כשהיה בא עשו מן החוץ היה אומר לאביו אבא המלך מהו שתהא חייבת במעשר והיה תמה יצחק ואומר ראה בני זה כמה (מ)דקדק במצות...

- האמנם סגנון השאלה של רש"י מראה על "חרדיותו-הלמדנית" של עשיו? ואולי להיפך?...
- השוו לניסוח-השאלה עפ"י מדרש רבא ותנחומא – האם גם לפירושם תקשה שאלה הן"ל?
- איזו תמיהה נוספת על שאלתו "הצדקנית" תתעורר לפי נוסחת רש"י דווקא

תשובת גור אריה על בראשית פרק כה פסוק כז

[מא] היאך מעשרין את התבן וכו'. נקט אלו השנים מפני שהם פטורין לגמרי, אפילו מדרבנן. ויש לדקדק על הלשון דקאמר 'האיך מעשרין' דמשמע שלא היה שואל רק היאך מעשרין, אבל אמר שודאי חייבים במעשר, ואם כן במה מסתפק 'האיך מעשרין'!?

ויראה דכך היה עשו אומר - דודאי כל מידי שהוא לגמרי לאכילה, כגון פירות, חייבין במעשר לגמרי (מעשרות פ"א, מ"א), אבל תבן שאינו רק שומר לפרי, וכן המלח שאינו עומד לעצמו אלא שנותן טעם באוכל, אין הסברא נותן שיתן מעשר ממנו....

ועשו מפני רמאותו היה אומר דסוף סוף כיון שהכל הוא מן השם יתברך היאך מעשרין אותו, כלומר דאין ליתן מעשר מהם לגמרי - דהא בעצמם אינם דבר, ואינם בשביל עצמם, אבל לפוטרם לגמרי - לא, ולכך קאמר 'היאך מעשרין אותם':

- האמנם תשובת הגו"א עונה גם על השאלה השלישית? ולפי איזה נוסח [רש"י/ תנחומא/ רבה]?

פרק בראשית פרק כה

(כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים: (כח) ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב:

רש"י על בראשית פרק כה פסוק כז

יודע ליד – ללוד ולרמות את אביו בפיו וסאלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן כסבור אביו שהוא מדקדק במלות: איש שדה – כמשמעו אלס בטל ולודה בקשתו חיות ועופות:

- האין רש"י סותר עצמו בפרשנות המושג: "ציד"?
- ומה יאמרו הפשטנים על כך?

הפשטנים: חיברו המרמה והצידה

אבן עזרא על בראשית פרק כה פסוק כז

(כז) יודע ציד - לעולם מלא מרמות כי רוב החיות בדרך מרמה יתפשו ויעקב הפך עשו כי הוא איש תם - גם עשו איש שדה - ויעקב יושב אהלים - ויתכן להיות פירושו כמו יושב אהל ומקנה:

רשב"ם על בראשית פרק כה פסוק כז (כז) יודע ציד - לצוד ציד להביא:

- ומדוע סטה רש"י מפרשנות מקרא זה?

המדרשים:

מדרש רבה בראשית פרשה סג פסקה י

ויהי עשו איש יודע ציד את הבריות בפיו ... אמר רבי אבהו ... צד בבית צד בשדה בבית היך מתקנין מילחא בשדה היך מתקנין תבנא...

מבאר הרבי:

הייחוד המשותף למלח ותבן
שיש הפרש בין ערכם הגולמי לערכם התועלת
הוא המעורר את "הספק-הלמדני" של עשיו:

כיצד יש לחשב את ערכם
על פי שוויים-הגולמי או התועלתי?
ולכן הלשון:
"מדקדק" במצוות ולא "מחמיר" או "מהדר"

תיתכן שאלה על ביאורו של הרבי:

מאי נפקא מינה? יוריד 10% משק המלח
ויהא בו הערך הגולמי והתועלתי
גם יחד?
התוכלו לענות?

השלכות-הלכתיות:

למאי נפקא מינא שינויי-הלשון
בין המדרש רבה "מתקנין מלחא"
לבין נוסחת רש"י: "מעשרין"

רמב"ם יד החזקה - הלכות מלכים פרק ט
(א) על ששה דברים נצטווה אדם הראשון על ע"ז
ועל ברכת השם ועל שפיקות דמים ועל גילוי
עריות ועל הגזל ועל הדינים

אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשנה רבינו והדעת
נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטווה
הוסיף לנח אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו
דמו לא תאכלו נמצאו שבע מצות

וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם
ונצטווה יתר על אלו במילה.

והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר
והוסיף תפלה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף
גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטווה עמרם
במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה
על ידו.

השגת הראב"ד:

וכן היה הדבר בכל העולם וכו' והוסיף תפלה לפנות היום
א"כ כן היה ראוי לומר והוא [=כוונתו לאברהם] התפלל
שחרית והפריש מעשר (ויצחק הוסיף תפלה אחרת)
עכ"ל:]

ומחלוקתם תלוייה בפירוש הפסוק:
"ויתן לו מעשר מכל"

לרמב"ם:

לא היה בזה "גדר-מעשר"

[שאינו נוהג אלא בגידולי קרקע]

אלא "מעשר-הודיה" משלל המלחמה

ע"ד תרומת המכס של מלחמת מדין

ואינה נוהגת לדורות

[ולכן לא הביא הרמב"ם מעשר זה]

לראב"ד:

היה זה מדין "מצוות מעשר"

ואף שאינו נוהג אלא בגידולי קרקע

יתכן שקודם מתן תורה

לא נתחדשה עדיין ההסתייגות הלזו

או

שהיה זה שורש ל"מעשר כספים"

המסתעף מדין "מעשר"

תוספות תענית ט,א.

עשר תעשר – הכי איתא בסיפרי עשר תעשר
את כל תבואת זרעך היוצא הסדה שנה שנה אין
לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר. רבית
ופרקמטיא וכל שאר רווחים מנין?

ת"ל את כל דהוה מני למימר את תבואתך מאי
כל לרבות רבית ופרקמטיא וכל דבר שמרווח
בו.

ובזה קמיפלגי

נוסחת רש"י ונוסחת מד"ר:

המדרש לשיטת הרמב"ם

ע"כ לא גרס "מעשרין" אלא "מתקנין"

כפירוש הגור אריה לעיל

רש"י לשיטת הראב"ד

על כן גרס

האיך מעשרין – כיצד מחשבין ערכם?

הפירוש ע"ד החסידות:

שאלות עשיו

הן מצד שורשו בתוהו

סיבת חיבובו

בעיני יצחק

וטעם רצונו לברכו

[כי 'ציד' של ניצוצות-התוהו 'בפיר' של עשיו]